

*Mreža narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji
- pregled stanja 1995.-2025. i plan razvoja 2025.-2030.*

1. Uvod

Temeljem Rješenja Vijeća za knjižnice Ministarstva kulture RH od 27.03.1995., Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica (www.knjiznica-koprivnica.hr) dobiva status županijske matične knjižnice i postaje nadležna za brigu o stanju i razvoju knjižnične djelatnosti u narodnim i školskim knjižnicama na području Koprivničko-križevačke županije. Sljedeće, 1996., uspostavljeno je i zasebno radno mjesto voditelja Županijske matične službe u matičnoj knjižnici. Prema aktualnom Pravilniku o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj (NN 81/2021), neke od najvažnijih zadaća matične službe, kao i same matične knjižnice, jesu redovito praćenje i analiza stanja u knjižnicama i njihovog stupnja usklađenosti sa standardima te skrb o ravnomjernom razvoju i izgradnji jedinstvene mreže knjižnica na području županije. Dokument *Mreža narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji - pregled stanja 1995.-2025. i plan razvoja 2025.-2030.* izrađen je, stoga, sa svrhom da ukratko prezentira razvoj i današnje stanje županijske mreže narodnih knjižnica te naznači smjernice njihovog neposrednog budućeg razvoja, na temelju Zakona i Standarda, a s ciljem da narodne knjižnice budu što dostupnije što većem broju stanovnika Županije, te što primjerenije njihovim stvarnim potrebama.

2. Razvoj županijske mreže narodnih knjižnica KKŽ nakon dodijeljivanja funkcije matičnosti Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica do danas (1995.-2025.)

Razvoj županijske knjižnične mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji od sredine 90-ih godina do danas možemo okvirno podijeliti u tri veće, ključne etape. **Prvo razdoblje (1995.-2000.)** otpočelo je osnivanjem županijske matične službe, s glavnim zadacima izrade analize stanja i dugoročnog plana razvoja mreže te paralelno radom na unapređenju rada postojećih knjižnica. **U drugom razdoblju (2000.-2015.)** odvijao se najintenzivniji razvoj mreže - osamostaljivanjem dviju gradskih knjižnica, osnivanjem novih općinskih knjižnica i jedne nove bibliobusne službe, uspostavom rada novih bibliobusnih vozila. Ovo razdoblje završava dosizanjem velikog i značajnog cilja: ostvarivanjem stopostotnog obuhvata svih gradova i općina u županiji uslugama narodnih knjižnica od 2015. godine. **U trećem razdoblju, koje traje, okvirno, od 2015. pa sve do danas,** cilj je zadržati dosegnuti standard usluga koje knjižnice i bibliobusi pružaju korisnicima te dodatno poboljšati njihovu dostupnost, uz stalno prilagođavanje promjenjivim uvjetima rada i poslovanja, u turbulentnim suvremenim okolnostima, obilježenima gospodarskim krizama, pandemijom COVID-a 19, ratovima u Europi i svijetu, pojavom umjetne inteligencije... Novi hrvatski zakonski propisi, smjernice i razvojni programi na nacionalnom nivou vezani za knjižničarstvo doneseni u razdoblju 2019.-2024. također daju moguće smjernice i perspektive te predstavljaju temelj daljeg razvoja županijske mreže narodnih knjižnica. Dalji razvoj cjelovite županijske knjižnične mreže podrazumijeva dodatne aktivnosti kako bi se knjižnične usluge osigurale i za stanovništvo i u onim najmanjim mikro područjima gdje još uvijek nisu dostupne u samim mjestim gdje ljudi žive.

2.1. Stanje županijske knjižnične mreže narodnih knjižnica 90.-ih godina

U vrijeme osnivanja matične službe, temelj mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji činile su tri gradske knjižnice: matična Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" u Koprivnici, Gradska knjižnica "Franjo Marković" Križevci te Knjižnica i čitaonica u Đurđevcu. Samo je jedna od njih - Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" u Koprivnici djelovala kao samostalna ustanova u kulturi, dok su druge dvije gradske knjižnice još uvijek bile u sastavu centara za kulturu.

Posebno značajan segment županijske knjižnične mreže predstavljala je već tada Bibliobusna služba koja je u okviru Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" u Koprivnici, osnovana 1979. godine, radi pružanja usluge prvenstveno u selima na području tadašnje Općine Koprivnica. Bibliobus je sredinom 90-ih pružao knjižnične usluge na području 7 današnjih općina: Drnje, Hlebine, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Novigrad Podravski, Peteranec, Rasinja. Iako su postojale potrebe za širenjem mreže bibliobusnih stajališta na đurđevačko i križevačko područje, što se moglo realizirati npr. uvođenjem druge smjene rada, krajem 90-ih sam bibliobus dosegao je starost od dvadesetak godina i zbog čestih kvarova sve je teže obavljao svoju funkciju. Stoga je imperativ ne samo za širenje djelatnosti pokretne knjižnice, već i za održanje Bibliobusne službe uopće, prije svega bila što hitnija nabava novog, zamjenskog vozila u Koprivnici.

U nekoliko manjih mjesta u Županiji postojale su u to vrijeme još i određene zbirke knjiga, tzv. „područne knjižnice“ koje su mahom vodili volonteri, ali one većinom nisu poslovale ni redovito, niti su imale organizirano knjižnično poslovanje u skladu sa Zakonom i standardima. Stoga, možemo reći da je stvarna *pokrivenost područja (jedinica lokalne samouprave) odgovarajućim uslugama narodnih knjižnica – iznosila svega 42%* (tj. putem profesionalno organiziranih tj. korisnicima redovito dostupnih gradskih knjižnica te putem bibliobusa)

2.2. Planiranje razvoja mreže nakon donošenja Zakona o knjižnicama (1997.) i Standarda za narodne knjižnice te Standarda za bibliobuse (1999.)

Zakonom o knjižnicama 1997.¹ godine propisano je da su svaki grad i općina u Republici Hrvatskoj dužni osigurati stanovništvu neki oblik korištenja javne knjižnice. Novi propisi značili su i da sve već postojeće knjižnice, bilo samostalne ili u sastavu, moraju uskladiti svoje stručno i financijsko poslovanje sa Zakonom. Standardima za narodne knjižnice iz 1999.² propisane su norme u pogledu prostora, fonda, djelatnika, financiranja i slično te postavljen uvjet da se minimum propisanih normi mora ispoštivati ukoliko knjižnica želi pravno urediti svoj status, a time ostvariti pravo na financijsku podršku iz državnog Proračuna.

Analizom stanja narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji provedenom 1996.-1999. obilascima terena i neposrednim uvidom te prikupljanjem podataka o radu postojećih knjižnica, utvrđeno je aktualno stanje mreže, potrebe stanovnika i mogućnosti općina što su sve bili preduvjeti za dugoročno planiranje smjerova budućeg razvoja županijske mreže narodnih knjižnice. Uvažavajući sve navedeno, na postavkama novog Zakona, u Županijskoj matičnoj službi izrađen je 1999., u suradnji s ravnateljicama svih gradskih knjižnica u Županiji, *Nacrt mreže knjižnica u Županiji Koprivničko-križevačkoj*³.

¹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105, 1616(1997). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html.

² Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58, 1071(1999). [citirano: 2019-04-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html.

³ Izvješće Županijske matične službe o stanju narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji i Nacrt mreže knjižnica u Županiji Koprivničko-križevačkoj, listopad 1999. (arhiva Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica)

2.3. Prvi Nacrt županijske mreže narodnih knjižnica (1999.)

Kod planiranja potreba za knjižničnim uslugama, u Nacrtu razvoja županijske knjižnične mreže, koji je upućen na razmatranje svim općinama i gradovima u Županiji, kao i samoj Županiji, uzeti su u obzir svi relevantni pokazatelji: *broj stanovnika općina, i općinskih središta, geografski položaj općina i prometna povezanost, tradicija knjižničarstva*. Kako bi se uspostavila što efikasnija i najracionalnija mreža općinskih narodnih knjižnica, u Nacrtu nove mreže uzete su u obzir i mogućnosti koje pružaju pokretne knjižnice. Već tada je predviđeno kako će se zajedničkim financiranjem jednog ili više bibliobusa, u koje bi se uključile općine i gradovi kao korisnici usluga pokretne knjižnice, ali i Županija, uz relativno male troškove osigurati osnovna knjižnična usluga stanovništvu i tamo gdje nije moguće osnovati stacioniranu knjižnicu.

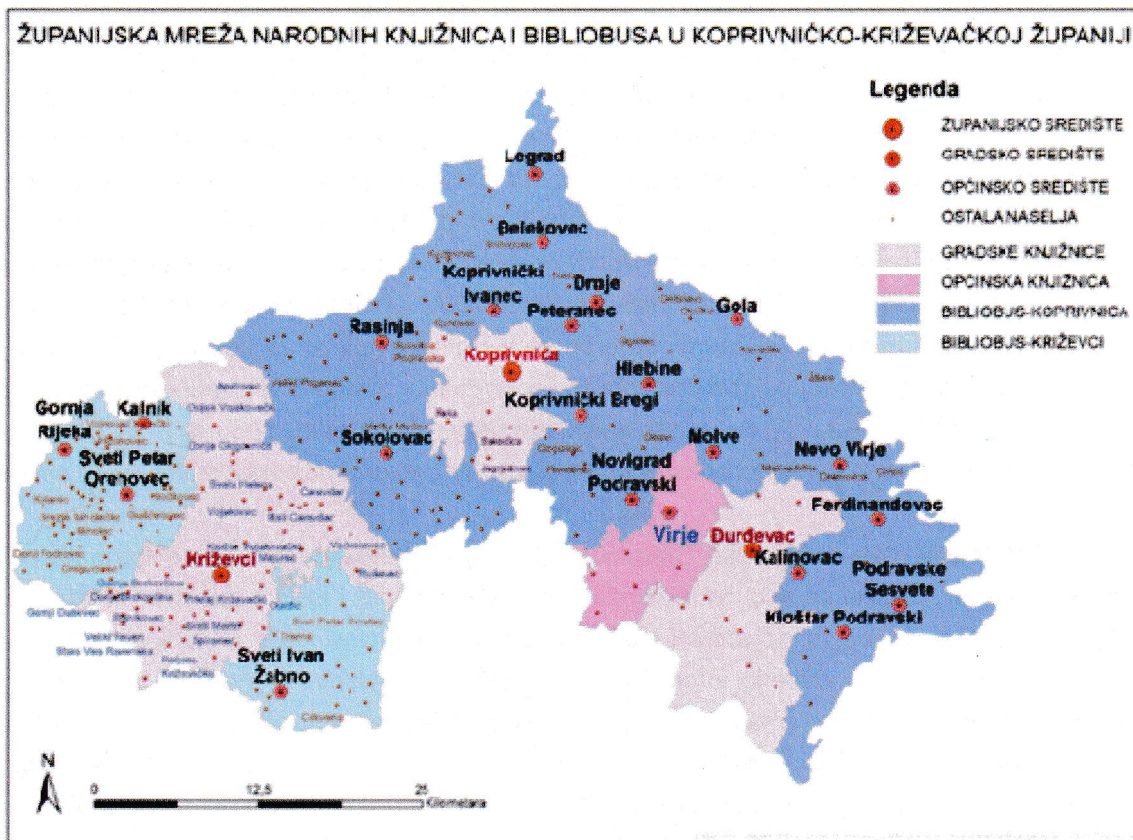
Prema zatečenom stanju i stvarnim potrebama te u skladu s postojećim ograničenjima (npr. male općine, raštrkana naselja i sl.), a u skladu sa Zakonom o knjižnicama, Standardima za narodne knjižnice i Standardima za pokretne knjižnice RH, prema prijedlogu Nacrta nove mreže narodnih knjižnica iz 1999., predviđeno je da se buduća županijska mreža narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji sastoji od 3 gradske knjižnice u Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu, kao središnjih narodnih knjižnica za područja koja im gravitiraju; samostalnih općinskih knjižnica, stacionara ili stanica u sredinama koje ostvare uvjete te mreže stajališta pokretnih knjižnica za sve one općine koje nemaju stacioniranu knjižnicu. Planiranom tako organiziranom županijskom knjižničnom mrežom osigurala bi se pokrivenost svih dijelova Županije narodnim knjižnicama, te omogućila najšira dostupnost knjižničnih usluga. Za izgradnju mreže planirano je duže vremensko razdoblje, kao i materijalna podrška - kako lokalne i regionalne zajednice, tako i države.

2.4. Realizacija planova iz Nacrta mreže ostvarenih u razdoblju 1999. - 2025.

- Provedeno je osamostaljivanje gradskih knjižnica u Križevcima (1999.) i u Đurđevcu (2001.) iz sastava Pučkog učilišta, odnosno Centra za kulturu, temeljem Zakona o knjižnicama iz 1997. Kao samostalne ustanove, knjižnice su znatno napredovale u stručnom knjižničnom poslovanju, ostvarile bolje prostorne i kadrovske preduvjete za rad te dobile potrebnu slobodu u kreiranju i provođenju programske djelatnosti s osnovnim ciljem kvalitetnijeg i učinkovitijeg služenja zajednici.
- Osnovane su dvije knjižnice u općinama kao samostalne ustanove u kulturi (u Virju i u Gornjoj Rijeci - obje osnovane 2007.) - matična služba koordinirala je uređenje prostora i opreme, nabavu knjižnične građe, informatizaciju poslovanja, zapošljavanje djelatnika, početnu organizaciju rada itd.
- Nabavljena su dva nova vozila za pokretne knjižnice - u Koprivnici 2004. i u Križevcima 2009. Novi bibliobus zamijenio je postojeći dotrajali koprivničkog bibliobusa iz 1979. nabavljen je 2004., a 2009. za potrebe nove službe u Križevcima nabavljen je biblio-kombi.
- Osnovana je nova bibliobusna služba za križevačko područje - 2009. u Gradskoj knjižnici "Franjo Marković" Križevci. Prvi put u povijesti knjižničnu uslugu u svojim mjestima dobili su stanovnici Kalničkoga prigorja gdje su stajalištima pokretne knjižnice najprije pokrivene 3 općine - Kalnik, Sveti Ivan Žabno i Sveti Petar Orehovec, a odnedavno i Gornja Rijeka. Bila je to prva suvremena služba pokretne knjižnice s kombi vozilom u Hrvatskoj i prva služba osnovana pri manjoj gradskoj knjižnici, a ne u matičnoj.

- Od 2009. godine u sufinanciranje pokretnih knjižnica značajnim udjelom uključuje se Koprivničko-križevačka županija koja financira troškove zaposlenika u obje bibliobusne službe.
- Zahvaljujući novim bibliobusima, postupno je proširivana mreža stajališta pokretnih knjižnica koja je do 2015. obuhvatila sve općine u županiji bez stacionirane knjižnice, te je 2015. ostvaren 100%-tni obuhvat jedinica lokalne samouprave knjižničnim uslugama.
- Matična služba koordinirala je uvođenje programa za automatizirano knjižnično poslovanje u Županiji - do 2007. sve narodne i školske knjižnice uvele su program Metel.win.
- Sve narodne knjižnice tijekom 1995.-2025. višekratno su adaptirale, proširivale i dodatno opremale svoje prostore.
 - U Koprivnici je tijekom sedmogodišnje adaptacije 1996.-2003. proširen koristan prostor u zgradi s 500 na današnjih cca 1000 m²,
 - u Đurđevcu je u više navrata dokupljivao prostor za potrebe knjižnice koja se danas nalazi na reprezentativnoj lokaciji na središnjem gradskom trgu.
 - Gradska knjižnica "Franjo Marković" Križevci preselila je 2015. u svoju vlastitu novu zgradu - preuređeni Dom HV-a u Križevcima,
 - Narodna knjižnica Virje preselila je u novi prostor 2024.
 - Za novu zgradu Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica 2024. izabran je idejni projekt i u neposrednom idućem razdoblju predstoji gradnja novih prostora knjižnice (2300 m²).
- S obzirom na ograničen vremenski rok trajanja, za postojeće bibliobusne službe u Koprivnici i Križevcima još su jednom, u međuvremenu, nabavljena zamjenska, nova vozila umjesto starijih i dotrajalih. Križevci su dobili novi bibliobus 2023., a Koprivnica 2024. godine.
- Planskim osmišljavanjem županijske knjižnične mreže i njenom sustavnom izgradnjom, uz financijsku podršku općina, gradova, Županije i Ministarstva kulture RH, točno dvadeset godina nakon osnivanja županijske matične službe za knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u dosegnut cilj propisan Zakonom o knjižnicama iz 1997. godine tj. ostvaren je od 2015. obuhvat svih gradova i općina u Županiji profesionalno organiziranom knjižničnom uslugom.
- Početkom 2022. prestala je s radom Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy u Gornjoj Rijeci, a područje ove općine od tada pokriva knjižničnim uslugama Bibliobusna služba Gradske knjižnice "Franjo Marković" Križevci. Knjižnica u Gornjoj Rijeci djelovala je punih 15 godina, od 2007. do 2022. godine. Općina Gornja Rijeka kao osnivač knjižnice pokrenula je početkom 2022. postupak zatvaranja knjižnice (koji formalno još uvijek traje). Ali, usluge za mještane praktično su odmah nastavljene putem bibliobusa Gradske knjižnice Križevci, tako da se dostupnost knjižnice za stanovnike općine još i povećala, jer bibliobus sada ima i stajališta kod dvije područne škole, te kod škole i vrtića u Gornjoj Rijeci, sjedištu Općine.
- Praksa je pokazala su da su bibliobusna stajališta optimalan način za pružanje usluga u malim naseljima te je razvoj bibliobusnih službi postao prioritet u Županiji.

Slika 1. Karta Županijske mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji (2025.)

Kartu izradio: mr.sc. Mladen Matić, Zavod za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke županije, ožujak 2023., Koprivnica

3. Organizacijski oblici narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji - ocjena stanja

Koprivničko-križevačka županija površine je 1.772 km, a smještena je na sjeveru Hrvatske, uz granicu s Mađarskom. Graniči s Međimurskom, Varaždinskom, Virovitičko-Podravskom, Bjelovarsko-bilogorskom i Zagrebačkom županijom. U Županiji su 3 grada - Koprivnica, Križevci i Đurđevac te 22 općine. Prema Popisu stanovništva 2021., u KKŽ živi 101.221 stanovnik⁴ ili 57 stanovnika po km². Od toga, 54% je gradsko stanovništvo, a 46% seosko. Broj stanovnika na selu opada više nego u gradu, vjerojatno i zato što se ruralno stanovništvo više iseljava, odnosno, odlazi u gradove.

Novi Popis 2021. ponovo je potvrdio da su općine u Županiji izrazito slabo naseljene:

- velika većina općina ili 86% ima manje od 3.000 stan. - 19 od ukupno 22
- čak 13 od tih 19 općina ima manje od 2.000 stanovnika.
- Samo 3 općine imaju više od 3.000 stanovnika
- 2 općine imaju između 3 i 4 tis. stanovnika, a samo jedna između 4 i 5 tisuća.

Većina općina sastoji se od većeg broja međusobno udaljenih i prometno slabo povezanih naselja - prosječno u jednoj općini ima 8 naselja (najmanje 2, a najviše 37 - u općini Sv. Petar Orehovec). Od ukupno 186 naselja u općinama, 172 naselja ili 92% naselja ima manje od 1.000 stanovnika. U 130 naselja (70% od ukupnog broja naselja u općinama) živi manje od 200 stanovnika. Samo 13 naselja ili 7% ukupnog broja naselja u općinama ima između 1.000 i 2.000 stanovnika. Samo je JEDNO NASELJE u županijskim općinama s više od 2.000 stanovnika (Virje).

⁴ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

Kao najuspješniji organizacijski oblik narodnih knjižnica, uz tri samostalne gradske knjižnice i jednu općinsku knjižnicu, pokazale su se pokretne knjižnice u dvije bibliobusne službe. Kao što je utvrđeno analizom stanja još 1999. godine, u Županiji ni danas ne postoje objektivni uvjeti za osnivanje stacioniranih knjižnica u većini općina, a osnovni razlog tome je mali broj stanovnika u općinama te mala naselja u kojima se ne smatra racionalnim, a ni Standardom za narodne knjižnice u RH nije predviđeno, osnivati stacionirane knjižnice. Osim toga, u većini općina u odnosu na 1999. još je lošija ili potpuno nepostojeća prometna povezanost javnim prijevozom između naselja, zbog čega stacionirane knjižnice ne bi ni mogle biti dostupne stanovnicima koji žive u naseljima izvan općinskih središta. Stoga i ovaj dokument *Mreža narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji - pregled stanja 1995.-2025. i plan razvoja 2025.-2030.* i dalje preporuča kontinuirani i sustavan razvoj pokretnih knjižnica u Županiji koje su se u datim uvjetima pokazale racionalnije, a istovremeno zadovoljavajuće stručno i profesionalno ispunjavaju osnovne potrebe stanovnika za knjižničnom uslugom. Istovremeno, i dalje se podržava ideja osnivanja općinskih stacioniranih knjižnica, ako se u pojedinoj sredini za to pokaže interes i uspiju ostvariti potrebne zakonske i stručne pretpostavke.

Na području Koprivničko-križevačke županije u 2025. godini djeluju četiri samostalne narodne knjižnice, od čega su tri gradske (u Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu) i jedna općinska knjižnica (u Virju) te dvije bibliobusne službe (u Koprivnici i u Križevcima). Sve postojeće knjižnice i bibliobusi uspješno ostvaruju svoju ulogu nositelja informiranja, kulturnih i obrazovnih programa u zajednici. Rado su korištena mjesta za provođenje slobodnog vremena i stjecanje znanja, za promicanja novih tehnologija, informacijske pismenosti, demokracije, socijalne inkluzije, očuvanja kulturne baštine. Knjižnice su dostupne građanima svih dobi, obrazovanja i interesa, nastojeći primjenjivati suvremena stručna dostignuća i trendove te stalno inovirati svoj rad i usluge za korisnike.

Gradske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji 2025.:

1. Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica (sa županijskom matičnom funkcijom)
2. Gradska knjižnica "Franjo Marković" Križevci
3. Gradska knjižnica Đurđevac

Općinska knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji 2025.: Narodna knjižnica Virje

Bibliobusne službe u Koprivničko-križevačkoj županiji 2025.:

1. **KOPRIVNICA - BIBLIOBUSNA SLUŽBA** Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica, s tradicijom dugom 45 godina (osnovana 1979. godine), pruža uslugu u 17 općina koprivničkog i đurđevačkog područja gdje ima 63 stajališta u više od 40 naselja, te kod 2 ustanove i u 1 poduzeću. OPĆINE u kojima je Bibliobus Koprivnica jedini oblik narodne knjižnice: Drnje, Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Hlebina, Kalinovac, Kloštar Podravski, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Sokolovac i Rasinja.
2. **KRIŽEVCI - BIBLIOBUSNA SLUŽBA** Gradske knjižnice «Franjo Marković» Križevci već 15 godina, od 2009., pruža uslugu na području u 3 općine Kalničkoga prigorja te na širem području grada Križevaca gdje obilazi ukupno 23 naselja u kojima ima 36 stajališta. OPĆINE u kojima je Bibliobus Križevci jedini oblik narodne knjižnice: Gornja Rijeka, Kalnik, Sv. Ivan Žabno i Sv. Petar Orehovec.

3.1. Članstvo narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji, posjeti i posudba - 2024.

Usluge 4 narodne knjižnice i 2 bibliobusa u 2024. koristilo je 16.474 AKTIVNIH korisnika, što je na razini prethodne, 2023. godine. Broj učlanjenih u knjižnice i bibliobuse u KKŽ u 2024. prestigao je brojke od prije pandemije Covida-19 kada je (2019.) ukupno na razini KKŽ bilo 16.104 aktivnih korisnika knjižnica i bibliobusa.

S obzirom na broj stanovnika, Koprivničko-križevačka županija ima VECU učlanjenost u narodne knjižnice, nego što je učlanjenost na razini Hrvatske. Prema Popisu 2021. u Županiji živi 101.661 stanovnik, što znači da narodne knjižnice i bibliobuse u Koprivničko-križevačkoj županiji koristi čak 16% stanovnika Županije, odnosno svaki 6. stanovnik Županije. Na razini cijele Hrvatske (s brojem stanovnika od 3.871.833, prema zadnjem popisu iz 2021.), u narodne knjižnice učlanjeno je 482.872 osoba ili 12,5% stanovništva, tj. svaki 8. građanin Hrvatske aktivni je član neke od narodnih knjižnica ili bibliobusa.

Broj posjeta korisnika knjižničnim događanjima u 2024., u svim knjižnicama i bibliobusima zajedno iznosi 29.623 i dokaz je da su knjižnice i dalje rado posjećene u njihovim fizičkim prostorima. Organizirano je 1.217 programa za djecu i mlade sa 17.150 posjeta, i 342 programa za odrasle, odnosno događanja za različite mješovite skupine korisnika sa 12.473 posjeta.

Ukupno je u 2024. posuđeno 222.728 jedinica građe, što je nešto manje nego u 2023. (za oko 1,5%). Oba ova smanjenja - i nešto manji broj posjeta i određeni pad broja posudbi možemo velikim dijelom pripisati činjenici da koprivnički bibliobus nije vozio punih 8 mjeseci, s obzirom da je u tijeku bila izgradnja novog vozila, a staro se više nije moglo registrirati. U 2024. prosječno se posudilo 14 jedinica po korisniku godišnje, identično kao i 2023., a također približno razini iz 2021. i 2022. godine.

Aktualnom postotku učlanjenosti stanovništva Županije, broju posjeta i posudbi u narodnim knjižnicama u velikoj mjeri pridonosi **razvijena mreža stajališta pokretnih knjižnica** koje obilaze čak 21 općinu i omogućuju da sve jedinice lokalne samouprave u Županiji budu pokrivene knjižničnim uslugama. To potvrđuje i podatak da **članstvo bibliobusa** čini veliki udio u ukupnom broju članova knjižnica u Županiji, odnosno, u 2024. to je iznosilo **18 % od ukupnog broja učlanjenih** korisnika u narodne knjižnice u Županiji. U bibliobuse je u 2024. bilo učlanjeno ukupno 2.892 korisnika, od čega 1.985 u koprivničkom, a 907 u križevačkom bibliobusu. Nakon nabave novih bibliobusnih vozila tijekom 2023./2024., očekuje se određeno povećanje broja članova bibliobusa. Ali, broj stanovnika u naseljima koje bibliobusi obilaze iz godine u godinu sve je manji, stoga bi se do znatnijeg broja novih korisnika moglo doći jedino otvaranjem dodatnih, novih stajališta. Iako se na terenu stalno bilježe povećane potrebe za uslugama bibliobusa i za otvaranjem novih stajališta, sadašnji raspored rada oba bibliobusa već je prenapregnut, osobito koprivničkog, i širenje mreže stajališta moglo bi se realizirati jedino nabavom dodatnih bibliobusnih vozila te reorganizacijom sadašnje mreže.

3.2. Pokretne knjižnice u županiji kao dominantan oblik organizacije narodnih knjižnica

U KKŽ se već više od 45 godina sustavno razvijaju pokretne knjižnice kao najracionalniji oblik knjižnica koje mogu organizirano i pouzdano, na stručan i profesionalan način ispuniti osnovne potrebe stanovnika za knjižničnim uslugama. **Pokretne knjižnice - bibliobusi pružaju knjižnične usluge na području 21 općine, na više od 90 stajališta. Pokrivaju 100% općina koje nemaju stacioniranu knjižnicu.** Njihov je cilj učiniti knjige i informacije te suvremenu komunikacijsko-informacijsku tehnologiju dostupnima onima koji zbog udaljenosti ne mogu koristiti stacionirane knjižnice.

Pokretne knjižnice u Županiji značajno doprinose poboljšanju uvjeta života i kulturnog te obrazovnog standarda za stanovnike. Posebna pozornost posvećuje se poticanju čitanja i informacijske pismenosti kod djece u vrtićima i školama u općinskim i prigradskim naseljima. Bibliobusi dopunjuju ponudu školskih knjižnica, budući da na više od 60 stajališta u školama i 20-tak u vrtićima pružaju ne samo usluge djeci i učenicima, već osiguravaju i stručnu podršku u odgojno-obrazovnom radu nastavnicima i odgajateljima, kao i roditeljima i cijelim obiteljima. Bibliobusi dostavljaju knjižničnu građu i osobama s invaliditetom, pružaju usluge starijim i nemoćnim korisnicima, odlaskom do njihovog kućnog praga. Zbog toga treba istaknuti upravo socijalnu ulogu koju bibliobusi ostvaruju i koja je vrlo važna ovim ranjivim skupinama korisnika.

Zahvaljujući pokrivenosti svih jedinica lokalne samouprave u Županiji knjižničnim uslugama, putem stacioniranih ili pokretnih knjižnica, kao i kvalitetnim programima koje knjižnice nude, po broju učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u odnosu na broj stanovnika, Koprivničko-križevačka županija na samom je vrhu u Hrvatskoj. Uz to, inovativan oblik organizacije pokretnih knjižnica kroz dvije zasebne bibliobusne službe u županiji pokazao se vrlo učinkovit, što pokazuje činjenica da godišnje oko 20% ukupno učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u KKŽ u otpada upravo na korisnike bibliobusa.

Osnivanje druge bibliobusne službe u Križevcima pridonijelo je i ravnomjernijem razvoju ukupne županijske knjižnične mreže, osobito u području Kalničkog prigorja koje do tad nije imalo razvijenu tradiciju knjižničarstva. Zbog toga se opravdano može pretpostaviti da bi osnivanje još jedne nove bibliobusne službu s vozilom tipa bibliokombi uz Gradsku knjižnicu Đurđevac također pridonijelo razvoju mreže u dijelu Županije koji gravitira gradu Đurđevcu, boljim mogućnostima obuhvata najmanjih naselja koja sada nisu mogla biti uključena u mrežu stajališta.

S obzirom da npr. BIBLIOBUS KOPRIVNICA trenutno pokriva čak 17 općina s više od 60 stajališta, dok je po Standardu za rad u jednoj smjeni kao optimalno predviđeno 20 stajališta u dvotjednom načinu rada, potrebno je nabaviti i dodatni bibliobus u Koprivnici koji bi omogućio rasterećenje postojeće satnice koprivničkog bibliobusa, ali i dulje stajanje na pojedinim stajalištima, a također i uključivanje novih, dodatnih naselja i stajališta u bibliobusnu mrežu, pogotovo uz područne škole i vrtiće, domove za starije i sl. u slabije prometno pristupačnim područjima.

Nabavom dodatnog, drugog bibliobusnog vozila (na kombi podvozju) u Bibliobusnoj službi Koprivnica te osnivanjem još jedne nove bibliobusne službe u Đurđevcu i nabavom također vozila kombi tipa, omogućilo bi se potpuno pokrivanje svih većih naselja i još kvalitetnije pružanje pokretnih knjižničnih usluga.

Cilj je pokrivanje uslugama svih naselja u Županiji u kojima se nalaze područne škole te što više ostalih većih naselja, a također i svih vrtića u općinama te dodatnog broja domova za starije, kao i uključivanje osoba s invaliditetom.

4. Perspektive razvoja mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji

Nakon trideset godina kontinuiranog djelovanja Županijske matične službe za knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji, izgrađene na temeljima općinske i regionalne matičnosti s tradicijom dugom gotovo 60 godina (od 1967.), vidljivi su i mjerljivi rezultati u izgradnji županijske knjižnične mreže, kao što pokazuju usporedni podaci o korištenju knjižnica od 1996. do 2024. u *Tabeli 1.*

Pravci budućeg razvoja županijske mreže narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji trebaju biti usmjereni na održanje ostvarenog standarda obuhvata područja knjižničnim uslugama koje su sada dostupne u 100% jedinica lokalne samouprave. U svim općinama, kao i na širem području gradova, i dalje postoje potrebe za pružanjem usluga u naseljima izvan općinskih ili gradskih središta, osobito u prometno izoliranim područjima i u malim mjestima gdje se nalaze područne škole, ili vrtići, domovi za starije i sl., a gdje nije racionalno osnivati knjižnične ogranke, pa čak ni stanice ili stacionare, jer se to ne može ostvariti bez odgovarajućeg prostora i djelatnika, za što u pravilu nema dovoljno sredstava, a niti odgovarajućeg osoblja.

Tabela 1. Razvoj narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji - pregled statističkih pokazatelja 1996.-2024. - zbirno stanje za Županiju⁵

RAZVOJ NARODNIH KNJIŽNICA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJU - PREGLED STATISTIČKIH POKAZATELJA 1996.-2024. - zbirno stanje za Županiju

God.	Broj knjižnica	Broj bibliobusa	Broj jedinica lokalne samouprave obuhvaćenih knjižničnom uslugom		Broj jedinica lokalne samouprave u županiji obuhvaćenih knjižničnom uslugom	ZAPOSLENICI U KNJIŽNICAMA			PROSTOR m2	Knjižn. fond ukupno	God. nabava jed. građe	Članovi	Od ukup. upisanih, članovi bibliobusa	Broj jedinica posuđene građe
			Stacionirane knjižnice (broj gradova i općina s knjižnicama)	Pokretne knjižnice (broj obuhvaćenih općina)		Knjižn. osoblje	Zaposlenici na ost. poslovima	UKUPNO						
1996	3	1	3	7	42	20	3	23	1.234	106.192	7.973	7.659	1.266	136.738
2000	3	1	3	7	42	23	3	26	1.785	121.839	11.321	8.277	977	174.289
2005	3	1	3	10	52	26	5	31	1.968	187.200	14.877	10.324	1.670	216.219
2010	5	2	5	18	72	31	6	37	2.298	276.372	16.390	15.029	2.796	300.760
2016	5	2	5	20	100	33	6	39	3.510	330.616	12.423	15.281	3.254	368.883
2024	4	2	4	21	100	37	8	45	3.386	356.043	13.485	16.474	2.892	222.728

Najracionalniji način za uključivanje dodatnih naselja u mrežu bilo bi osnivanje još jedne bibliobusne službe za đurđevačko područje, te nabava dodatnog vozila za koprivničku bibliobusnu službu koja ima najveće područje obuhvata. Time bi se sadašnja mreža koprivničkog bibliobusa koju čini čak 17 općina sa 63 stajališta u radijusu od skoro 200 kilometara podijelila na tri manje mreže što bi omogućilo ne samo obuhvat novih stajališta, već i duža stajanja na postojećim stajalištima te veću kvalitetu usluga.

Dva nova bibliobusna vozila manjih dimenzija (tipa bibliokombi) omogućila bi pristup malim naseljima u kojima zbog konfiguracije terena i uskih i/ili brdovitih lokalnih cesta nije moguće pružati uslugu putem postojećeg koprivničkog bibliobusa koji je izgrađen na kamionskom podvozju. Dodatno, širenje bibliobusne mreže oko grada Đurđevca putem nove bibliobusne službe s bibliokombijem koji bi se nabavio za Gradsku knjižnicu Đurđevac, pridonijelo bi ravnomjernijem razvoju ukupne knjižnične mreže u Županiji i većoj dostupnosti knjižničnih usluga najranjivijim skupinama stanovnika, među koje možemo ubrojiti sve one koji žive u malim naseljima udaljenim od većih gradskih središta, a poglavito djecu i starije osobe te osobe s invaliditetom.

Povećanje broja stručnih knjižničnih djelatnika u svim narodnim knjižnicama, zajednički je imperativ koji može najviše utjecati na dodatno unaprijeđivanje knjižničnih usluga, ne samo mogućim povećanjem otvorenosti knjižnica za korisnika, već i uvođenjem novih usluga, u skladu s potrebama korisnika, te pružanjem još kvalitetnijih postojećih usluga.

Izgradnja nove knjižnice u Koprivnici također je jedan od bitnih ciljeva, ne samo radi unaprijeđenja usluga za korisnike u tom dijelu Županije, već i kao županijskog knjižničkog središta za edukaciju i daljnju stručnu podršku narodnim i školskim knjižnicama na ovom području.

⁵ Arhiva Županijske matične razvojne službe Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica (Izradila: Lj. Vugrinec, rujan 2025.)

5. Zaključak

Uz podršku sa svih razina financiranja (lokalne, regionalne, državne), te u suradnji s knjižničarskom zajednicom, ostvarena je pomno isplanirana i dugoročno održiva županijska mreža narodnih knjižnica koja omogućava stanovnicima svih jedinica lokalne samouprave pristup knjižničnim uslugama, na principima stručnosti, kvalitete, dostupnosti i otvorenosti za budući razvoj, ali i racionalnosti u organizaciji rada i poslovanja.

Početno polazište u planiranju razvoja mreže knjižnice uvijek je bila suradnja s knjižničarima i knjižnicama, kao i njihovim osnivačima, uvažavanje različitosti i objektivnih ograničenja, ali i stalna težnja njihovom prevladavanju, s ciljem unapređivanja djelatnosti svake pojedine knjižnice, a time i razvoja županijske knjižnične mreže u cjelini.

U prvih desetak godina nakon izrade Nacrta razvoja županijske knjižnične mreže (1999.-2009.), uspješno je ostvarena većina tada zacrtanih ciljeva: sve gradske knjižnice postale su samostalne ustanove, prošireni su i preuređeni njihovi prostori; osnovane su dvije samostalne općinske knjižnice i još jedna nova bibliobusna služba te proširena mreža bibliobusnih stajališta. Za obje bibliobusne službe (u Koprivnici i u Križevcima) nabavljena su nova bibliobusna vozila.

U idućem razdoblju pa sve do danas (2010.-2025.), uslugama bibliobusa obuhvaćene su sve preostale općine bez knjižnica, ukupno 21 općina, te je ostvareno 100% obuhvata Županije, tj. svih jedinica lokalne samouprave knjižničnim uslugama, i značajno povećan broj stanovnika koji su dobili mogućnost korištenja knjižnice u mjestima gdje žive. Također su ponovo nabavljena nova bibliobusna vozila za obje bibliobusne službe.

Po ostvarenim rezultatima narodne knjižnice Koprivničko-križevačke županije predstavljaju jedan od najuspješnijih organiziranih sustava koji djeluju na županijskoj razini u KKŽ. To je moguće uz predani rad zaposlenika četiri narodne knjižnice, kao i zahvaljujući radu dvije bibliobusne službe u dva grada, koje putem dva bibliobusa knjižničnom uslugom pokrivaju 21 općinu bez općinskih knjižnica. U narodne knjižnice i bibliobuse učlanjeno je 16% stanovništva Županije ili svaki 6. stanovnik Županije, uz izdvajanje od prosječno =124,00 eura godišnje po aktivnom korisniku. Za usporedbu, na razini Hrvatske, ukupno je u narodne knjižnice u 2024. bilo učlanjeno 482.872 aktivnih korisnika, ili 12,5% stanovništva, tj. svaki 8. građanin Hrvatske bio je član neke od knjižnica ili bibliobusa. Trošak po aktivnom korisniku na razini Hrvatske u 2024. bio je 140 eura.

Knjižnice i bibliobusi u Županiji društvena su i komunikacijska središta svojih zajednica, otvorene i svima namijenjene kulturno-obrazovne ustanove koje građani rado koriste u svrhu učenja i provođenja slobodnog vremena, za sastajanje i druženje, za razmjenu ideja i vlastitih znanja i vještina, a osobito su usmjerene poticanju čitanja kao temeljne vještine za preživljavanje u suvremenom svijetu.

Sve županijske narodne knjižnice i bibliobusi nastoje uvoditi i koristiti kvalitetne, inovativne i kreativne metode i modele rada, primjerene svim skupinama građana, a njihovi zaposlenici se trajno i intenzivno educiraju i stručno usavršavaju u zemlji i inozemstvu, putem Erasmus+ i drugih projekata. Prilagođavaju se društvenim i tehnološkim promjenama, provode angažirani odgojno - obrazovni rad te kulturnu i javnu djelatnost. Pri tome njeguju lokalnu, regionalnu, nacionalnu i međunarodnu suradnju, te zajedno s brojnim partnerima i suradnicima provode i pružaju usluge i programe u skladu sa svjetskim trendovima. Narodne knjižnice i njihovi zaposlenici kontinuirano se prilagođavaju promjenama u okruženju koje utječu na njihovo poslovanje, stručno se usavršavaju u zemlji i inozemstvu, koristeći i sredstva iz EU fondova, te preuzimaju nove društvene uloge u kulturi, informiranju, obrazovanju i potpori društvenom uključivanju.

Daljnji razvoj narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji ovisi o ulaganjima u kapacitete knjižnice – u infrastrukturu tj. prostore i opremu knjižnica i bibliobusa, a također i u stručne zaposlenike kojih još uvijek nema dovoljno u odnosu na važeće propise, ali i na aktualne i stalno rastuće potrebe svih sadašnjih i potencijalnih korisnika knjižnica.

Predstojeći je izazov, u neposrednom idućem razdoblju, a najkasnije u idućih 5 godina, omogućiti dostupnost fizičkim knjižničnim uslugama putem pokretnih knjižnica - u što više naselja, posebice u malim, područnim školama i vrtićima te domovima za starije do kojih knjižnice ni bibliobusi za sad još ne dopiru. To će biti moguće s dodatnim bibliobusnim vozilima, odnosno kada se osnuje još jedna bibliobusna služba u Županiji (u Đurđevcu) i nabavi dodatni bibliobus u Koprivnici. Tada će biti moguć obuhvat 100% područnih škola i vrtića u županijskim općinama koje gravitiraju Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu te, dodatno, obuhvat određenog broja stacioniranih ustanova za starije i nemoćne, kao i većih naselja u Županiji.

Ravnatelj
Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica
Karlo Galinec, dipl. oec.

Voditeljica
Županijske matične razvojne službe
Ljiljana Vugrinec, prof., knjižničarska savjetnica

